

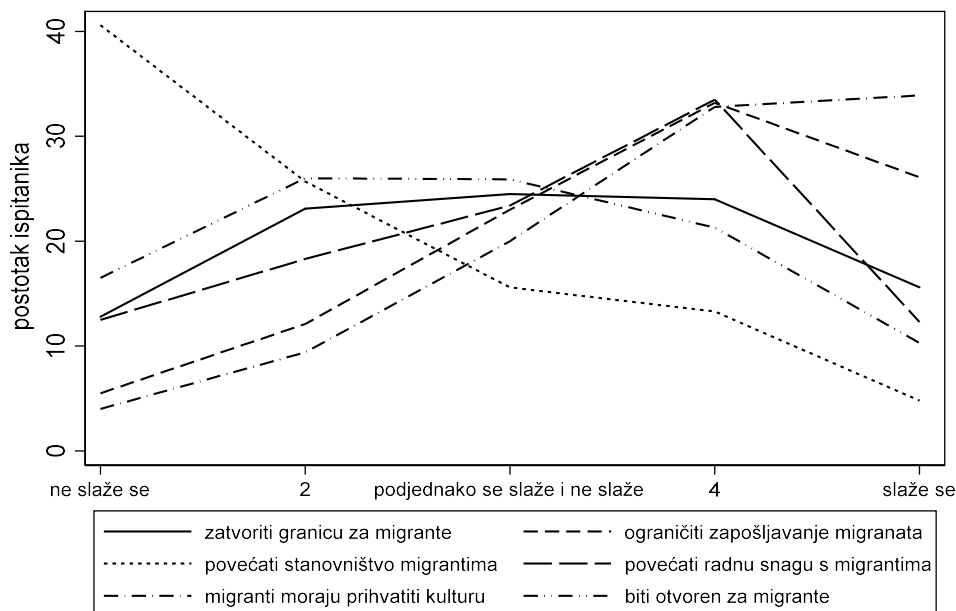
Migrantska kriza 2015. i determinante stavova birača

Andrija Henjak

**Što oblikuje pozitivan i negativan
odnos prema migrantima u
Hrvatskoj? Ovaj rad pokušava dati
odgovor na to pitanje analizirajući
determinante odnosa prema
otvorenom i negativnom stavu
prema migrantima**

U jesen 2015. godine, neposredno prije parlamentarnih izbora na hrvatske granice naišao je val migranata s balkanske rute u kojem je u zapadnu Europu preko Hrvatske u razdoblju od nekoliko mjeseci prošlo više stotina tisuća migranata (Esterajher, 2015: 21; Speer, 2018: 248-249; Rogelj, 2017: 199-202). Migrantski val dogodio se u vrijeme vrlo polarizirane predizborne kampanje u kojoj su dominirala ideološka i povijesna pitanja, i u kontekstu narasle polarizacije između ljevice i desnice oko vrijednosnih, ideoloških i kulturalnih pitanja (Mustapić i Balabanić, 2018: 442-445). U hrvatskom susjedstvu, posebice u Mađarskoj, ali i u Sloveniji, migrantski je val pokrenuo političku reakciju uglavnom desnih, ali i nekih centrističkih stranaka, koje su pokušale mobilizirati političku podršku ističući masovne migracije kao prijetnju identitetu, sigurnosti i ekonomskom prosperitetu njihovih zemalja, ali i cijele Europe. Neke od ovih stranaka su migrantsku krizu koristile i kako bi kreirale ozračje krize i izgradile suverenistički politički identitet temeljen na otporu Europskoj uniji i navodnoj zajedničkoj migracijskoj politici koja traži otvorene granice (Kallius, Monterescu i Rajaram, 2016; Baričević, 2015).

Iako postoji velika sličnost između političkih aktera koji su koristili migrantsku krizu kako bi naglasili svoj ekskluzivistički diskurs i tadašnje Domoljubne koalicije u Hrvatskoj, migrantski val nije znatnije utjecao na politički diskurs koji je prevladavao u predizbornoj kampanji za parlamentarne izbore 2015. godine. Glavnu ulogu u parlamentarnim izborima u Hrvatskoj imali su ideološki sukob ljevice i desnice, ideološke podjele oko povijesnih pitanja, lustracija te kulturalna pitanja (Mustapić i

Grafikon 1. Distribucija stavova o migrantima mjerena sa šest varijabli

Balabanić, 2018: 445). Iako je kroz zemlju mjesecima prolazilo gotovo deset tisuća ljudi dnevno, ova činjenica nije znatnije utjecala na diskurs predizborne kampanje. Kada bi se pitanje migracija i pojavilo u predizornoj kampanji, to je rijetko bilo u kontekstu kulturalne ili sigurnosne prijetnje, a više je bilo

Masovne migracije na kraju 2015. godine nisu bile važno političko pitanje u Hrvatskoj, niti su imale znatniji utjecaj na odluku birača na parlamentarnim izborima održanim 2015. godine. Politički akteri općenito nisu pokušavali iskoristiti ovo pitanje, građani ga nisu doživljavali neposredno relevantnim za Hrvatsku, a vlada se trudila pitanje migracija što je više moguće tretirati kao tehničko i logističko pitanje

vezano uz bojazan da bi zatvaranje granica dalje na zapadu moglo u Hrvatskoj na duže vrijeme ostaviti tisuće ljudi za koje se zemlja ne bi bila u stanju skrbiti. U ovaj kontekst se uklapalo i to što su mediji i vodeći političari većinom prikazivali krizu kao humanitarni problem, a migrante često kao ljude koji bježe iz potrebe za fizičkom sigurnošću i preživljavanjem.

S obzirom da se kriza dogodila u vrijeme predizborne kampanje, tadašnja vlada Zorana Milanovića se izrazito trudila prikazati migrantsku krizu prije svega kao humanitarni problem, a Hrvatsku primarno kao pružatelja logističkih usluga čija se uloga svodi na efikasno i brzo prevoženje tisuća migranata preko svojeg teritorija do granica Mađarske i Slovenije u humanim uvjetima. Vlada i državni akteri su se izuzetno trudili pokazati da tisuće migranata kao svoj konačni cilj ima razvijenije zemlje Zapadne Europe, i da je Hrvatska zapravo samo tranzitna zemlja, koja je i tu ulogu dobila silom prilika nakon što je Mađarska zatvorila svoju granicu prema Srbiji. Isto tako, mediji i vlada, za razliku od

diskursa koji je prevladavao u Mađarskoj, a djelomice i u Sloveniji, su prikazivali migrante kao ljude koji prolaze kroz iskustva koja su hrvatski građani doživjeli u prvoj polovici devedesetih i s kojima hrvatski građani stoga suosjećaju. Način na koji je prijelaz migranta kroz Hrvatsku bio organiziran pretpostavljao je minimalni kontakt građana s migrantima za gotovo čitavo vrijeme trajanja migrantskog vala, izuzev prvih nekoliko dana. Izravan kontakt s migrantima imali su samo građani koji su sami htjeli sudjelovati u ovome procesu kao volonteri ili na neki drugi način. Sami hrvatski građani nisu doživljavali migrantski val kao osobitu prijetnju, budući da većina, što je bilo vidljivo iz glavne reakcija, i nije vjerovala da ljudi koji prolaze kroz Hrvatsku u njoj žele ostaniti, niti da im Hrvatska može ponuditi ono što žele.

Radi svega navedenoga, masovne migracije na kraju 2015. godine nisu bile važno političko pitanje u Hrvatskoj, niti su imale znatniji utjecaj na odluku birača na parlamentarnim izborima održanim 2015. godine. Politički akteri općenito nisu pokušavali iskoristiti ovo pitanje, građani ga nisu doživljavali neposredno relevantnim za Hrvatsku, a vlada se trudila pitanje migracija što je više moguće tretirati kao tehničko i logističko pitanje. Međutim, iako nije bilo neposredno politički relevantno u izborima, pitanje masovnih migracija na kraju 2015. godine više nije bilo nevidljivo za obične građane niti ga se moglo sakriti ili pokazati nevažnim.

Stavovi građana o migrantima

Grafikon 1 pokazuje način na koji su hrvatski građani gledali na pitanje migracija neposredno nakon izbora, krajem 2015. godine i početkom 2016. godine. Podatci su prikupljeni u anketi koju je na u posljednja dva tjedna 2015. godine i prva dva tjedna 2016. godine proveo Fakultet političkih znanosti na nacionalno reprezentativnom uzorku od 1000 ispitanika. U anketi je kroz šest pitanja ispitan stav ispitanika prema migracijama.

Tablica 1. Faktorska analiza šest varijabli koje mjere stavove prema migrantima

	1	2
Hrvatska bi trebala zatvoriti granicu za migrante radi zaštite sigurnosti građana.	-0,258	0,710
Hrvatska bi trebala primati strance koji imaju potrebne vještine i dati im pravo na rad.	0,618	-0,371
Hrvatska bi trebala ograničiti zapošljavanje stranaca i štiti poslove svojih građana.	-0,168	0,689
Hrvatska bi trebala primati imigrante i izbjeglice radi bolje demografske slike.	0,830	0,040
Svi koji dođu živjeti u Hrvatsku trebaju prihvatiti hrvatsku kulturu i tradiciju.	0,024	0,695
Hrvatska bi trebala biti otvorena za sve imigrante i izbjeglice koji traže bolji život.	0,819	-0,195
Ukupno objašnjena varijanca u %	39,7	18,2

Napomena: Korištena je Varimax rotacija.

Ispitanicima su postavljena sljedeća pitanja: misle li da Hrvatska mora zatvoriti granicu za migrante i izbjeglice; treba li ograničiti zapošljavanje migranata; trebaju li svi koji dođu u Hrvatsku prihvatiti hrvatsku kulturu i tradiciju; treba li Hrvatska iskoristiti migracije kako bi riješila demografske probleme i probleme s radnom snagom; te treba li Hrvatska općenito biti otvorena prema migrantima. Ispitanici su na ova pitanja odgovarali na ljestvici koja ima pet vrijednosti, koja se kreće od jako se ne slaže do jako se slaže.

Grafikon 1 pokazuje kako hrvatski građani krajem 2015. godine i početkom 2016. godine, na vrhuncu migrantske krize, većinom ne vide imigraciju u Hrvatsku kao poželjan način rješavanja demografskih problema u kojima se zemlja nalazi. Gotovo dvije trećine hrvatskih građana se ne slaže s ovim pristupom rješavanju demografskih problema zemlje. Nasuprot tome, hrvatski građani su ponešto otvoreniji prema mogućnosti da se problemi s nedostatkom radne snage riješe uz pomoć dolaska imigranata. Oko dvije petine građana se slaže s ovim pristupom dok se oko trećine građana ne slaže s imigracijom kao rješenjem problema radne snage. Ostali, odnosno oko petina građana, ravnodušni su oko pitanja treba li probleme s manjkom radne snage riješiti uz pomoć migranata koji će doći u Hrvatsku.

Stavovi oko zatvaranja granice za migrante kako bi se zaštitila sigurnost hrvatskih građana su gotovo potpuno simetrični, pri čemu se podjednak broj građana slaže i ne slaže sa zatvaranjem granice za migrante. Nasuprot tome, osjetno veći broj građana je za ograničavanje zapošljavanja za imigrante kako bi se zaštitili domaći radnici. Oko polovice ispitanih građana drži da bi migrantima trebalo ograničiti zapošljavanje poradi zaštite domaćih radne snage, dok tek oko jedna šestina građana smatra da im se ne bi trebalo ograničiti zapošljavanje kako bi se zaštitili domaći radnici. Sličan broj građana, odnosno nešto više od šezdeset posto, smatra da bi migranti koji žive u Hrvatskoj morali prihvatiti hrvatsku kulturu i tradiciju te živjeti u skladu s njom, dok oko petnaest posto ispitanika to ne smatra potrebnim. Na kraju, nešto veći broj građana smatra da bi Hrvatska trebala biti zatvorena prema migrantima nego što ih drži da bi trebala biti otvorena.

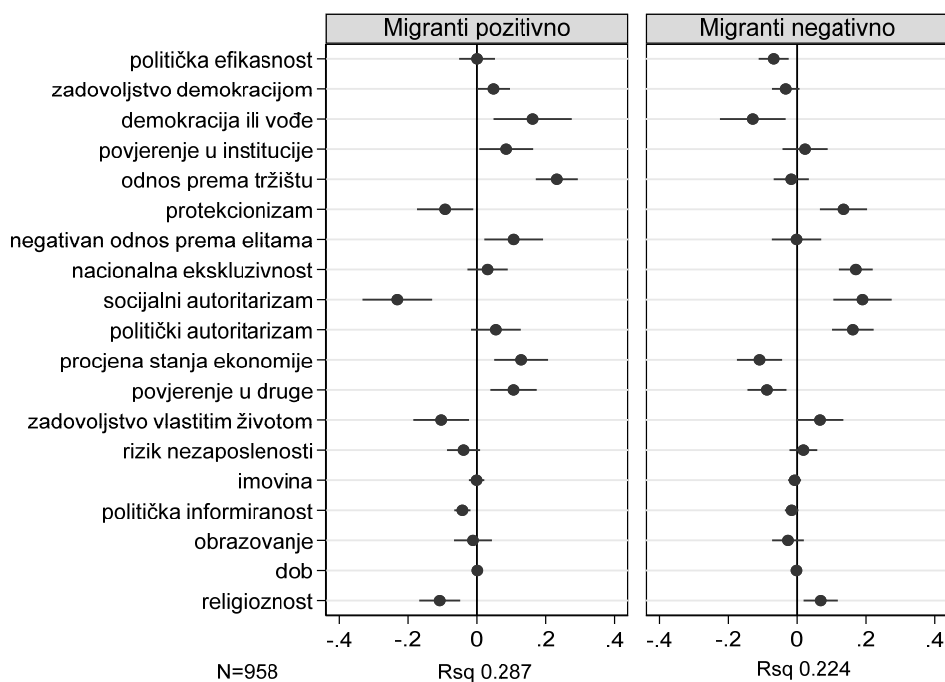
Distribucija stavova ispitanika u anketi pokazuje da hrvatski građani ne vide migrante kao rješenje demografskih problema zemlje. Ispitanici tek donekle vide migrante kao rješenje pitanja

radne snage, i to samo ako ne ugrožava domaće radnike. Nadalje, ispitanici drže da se migranti koji dođu živjeti u Hrvatsku moraju prilagoditi hrvatskoj kulturi i tradiciji. Istovremeno, građani su podijeljeni oko pitanja treba li biti otvoren za migrante, odnosno treba li zatvoriti granicu migrantima koji prelaze preko Hrvatske.

Faktorska analiza u *Tablici 1* pokazuje dimenzije stavova prema migrantima. Faktorska analiza pokazuje da šest varijabli uključenih u anketu proizvodi dva relevantna faktora koji objašnjavaju blizu šezdeset posto varijance. Ovi faktori u osnovi uključuju varijable koje mjere pozitivan i otvoren odnos prema migrantima te varijable koje mjere negativan odnos prema migracijama. Prvi faktor uključuje varijable koje mjere stav ispitanika o tome treba li Hrvatska primati strance s potrebnim vještinama i pružiti im pravo na rad, treba li Hrvatska prihvaćati migrante i izbjeglice kako bi popravila demografsku sliku, te treba li Hrvatska biti otvorena za migrante koji traže bolji život. Drugi faktor uključuje varijable koje mjere stav ispitanika o zatvaranju granice za migrante radi zaštite sigurnosti građana, ograničavanje prava na rad radi zaštite domaćih radnika, te zahtjeva da se migranti prilagode hrvatskoj kulturi i tradiciji.

Distribucija stavova ispitanika u anketi pokazuje da hrvatski građani ne vide migrante kao rješenje demografskih problema zemlje. Ispitanici tek donekle vide migrante kao rješenje pitanja radne snage, i to samo ako ne ugrožava domaće radnike

Ova dva faktora mogu se interpretirati kao dvije dimenzije stava prema migrantima. Jedna podrazumijeva otvorenost i promatranje migranata kao mogućeg izvora rješenja za probleme društva, a druga pokazuje osjećaj prijetnje, bilo kulturne

Grafikon 2. Regresijska analiza s pozitivnim i negativnim odnosom prema migrantima kao ovisnom varijablom

bilo ekonomske, koje stanovnici vide u migrantima. Jaka prisutnost stavova koji migrante vidi kao izvor kulturalne i ekonomske prijetnje zaključak je i drugih studija koje su provedene na različitim uzorcima ispitanika (Šram, 2010: 118-120; Kalebić Maglica, Švegar i Jovković, 2018: 503-505; Gregurović, Kuti i Župarić-Ilijić, 2016: 119-111).

Determinante odnosa prema migrantima

Što oblikuje pozitivan i negativan odnos prema migrantima u Hrvatskoj? Ovaj rad pokušava dati odgovor na to pitanje analizirajući determinante odnosa prema otvorenom i negativnom stavu prema migrantima. Otvoren odnos prema migrantima mjere tri varijable koje čine prvi faktor, dok kritičan odnos prema migrantima mjere tri varijable koje čine drugi faktor. Obje varijable su kreirane uzimajući aritmetičku sredinu tri čestice od kojih se sastoji svaki od faktora.

Odnos prema migrantima može ovisiti o više međusobno neovisnih čimbenika. S obzirom da dio stanovništva percipira migrante kao ekonomsku prijetnju, dok drugi dio stanovništva vidi migrante kao potencijalni izvor radne snage i rješenja demografskih problema, možemo očekivati da će odnos građana prema migracijama uvelike ovisiti o načinu na koji građani vide stanje ekonomije, koliko su zadovoljni vlastitim ekonomskim položajem, te što misle o načinu na koji bi ekonomija trebala biti organizirana. Pritom možemo očekivati da će ekonomski zadovoljniji, sigurniji i građani koji podržavaju slobodno tržište biti otvoreniji prema migrantima. Nasuprot tome, građani koji su ekonomski nesigurniji, nezadovoljni i skloniji podržavati protekcionističke stavove će biti kritičniji prema migracijama i uložiti koju imaju u društvu (Gregurović, Kuti i Župarić-Ilijić, 2016: 110).

Povjerenje u institucije, zadovoljstvo demokracijom i općenito demokratičnost ili otvorenost pojedinca će vjerojatno imati utjecaj na odnos prema migracijama. Povjerenje u institucije ili političke elite može smanjiti nepovjerenje prema posljedicama migracija te smanjiti kritičnost prema vladi koja je odgovorna za upravljanje migracijama, a time i smanjiti kritičnost prema migracijama. Isto tako, građani koji više vjeruju drugim ljudima i zadovoljniji su vlastitim životom će vjerojatnije biti skloniji imati pozitivan odnos prema migracijama (Gregurović, Kuti i Župarić-Ilijić, 2016: 110). Istovremeno, manjak povjerenja u institucije i politiku, u druge ljude te nesklonost demokraciji će izgledno jačati negativan odnos prema migrantima.

Negativan odnos može jačati zbog općeg nepovjerenja u sposobnost političkih elita da upravljaju ovim procesom, bilo radi odbijanja migracija kao procesa koji vode političke elite, bilo radi općenitog nepovjerenja u druge ljude.

Treći važan skup čimbenika je način na koji građani vide društvo i načela po kojima bi društvo trebalo biti organizirano. Socijalno i politički liberalniji građani, oni koji žele demokratskiji način organizacije društva, te koji nacionalni identitet shvaćaju na inkluzivan način, vjerojatno će biti otvoreniji migracijama (Župarić-Ilijić i Gregurović, 2013: 52-53). Nasuprot njima, socijalno i politički autoritarniji građani, skloni autoritarnim rješenjima u politici, te skloni društvenoj homogenosti i jednoobraznosti, vjerojatno će imati negativan odnos prema migrantima (Kalebić Maglica, Švegar i Jovković, 2018: 504).

Regresijska analiza pokazuje kako determinante negativnog i pozitivnog odnosa prema migrantima u velikoj mjeri predstavljaju zrcalnu sliku, kao što i sadržaj pozitivnog i negativnog odnosa prema migrantima predstavlja zrcalnu sliku sam po sebi. Pozitivan odnos prema migrantima uključuje komponente koje gledaju na migracije kao na način za rješavanje demografskih i problema s radnom snagom, te traže otvoreno društvo. Negativan odnos uključuje komponente koje se odnose na kulturnu i ekonomsku prijetnju koju migranti predstavljaju i potrebu da se zatvore granice kako bi se zaštitili od njih kao izvora prijetnje. Analiza vezanosti ovih stavova s nizom varijabli koje mjere stavove, procjene i preferencije ispitanika otkriva podjednako zrcaljenu sliku.

Regresijska analiza pokazuje da je pozitivan odnos prema migrantima vezan uz preferenciju za demokraciju u odnosu na jake vođe, socijalni liberalizam, povjerenje u institucije, ali i u druge ljude, pozitivnu procjenu stanja ekonomije i preferenciju

za tržište kao način organizacije ekonomije. Negativan odnos prema migrantima je pak vezan s preferencijom za jake vođe u odnosu na demokraciju, preferencijom za politički i socijalni autoritarizam te nacionalnu ekskluzivnost, nepovjerenjem u institucije, nepovjerenjem u druge ljude, negativnom procjenom stanja ekonomije, te preferencijom za protekcionističke ekonomske politike.

Regresijska analiza pokazuje kako determinante negativnog i pozitivnog odnosa prema migrantima u velikoj mjeri predstavljaju zrcalnu sliku, kao što i sadržaj pozitivnog i negativnog odnosa prema migrantima predstavlja zrcalnu sliku sâm po sebi. Pozitivan odnos prema migrantima uključuje komponente koje gledaju na migracije kao na način za rješavanje demografskih i problema s radnom snagom, te traže otvoreno društvo. Negativan odnos uključuje komponente koje se odnose na kulturnu i ekonomsku prijetnju koju migranti predstavljaju i potrebu da se zatvore granice kako bi se zaštitili od njih kao izvora prijetnje

Grafikon koja proizlazi iz ovih nalaza vrlo konzistentno pokazuje kako odnos prema migrantima u Hrvatskoj ima elemente koji se mogu povezati s percepcijom migranata kao kulturalne i ekonomske prijetnje. Ispitanici koji su zadovoljniji ekonomskim stanjem i žele veću ulogu tržišta u organizaciji ekonomije su skloniji imati pozitivniji odnos prema migracijama. S druge strane, oni koji traže protekcionističke mjere i koji nisu zadovoljni stanjem ekonomije imaju potpuno suprotan stav. Iako ovi stavovi mogu donekle biti vezani uz preferencije za otvorenu ili zatvorenu ekonomiju neovisno o osjećaju ekonomske prijetnje, vezanost pozitivnog ili negativnog viđenja stanja ekonomije i protekcionizma, odnosno protržišnog stava, ukazuje na mogućnost da je negativan odnos prema migrantima posljedica negativnog viđenja ekonomije. Negativno viđenje ekonomije oblikuje preferencije za protekcionistička ekonomska rješenja,

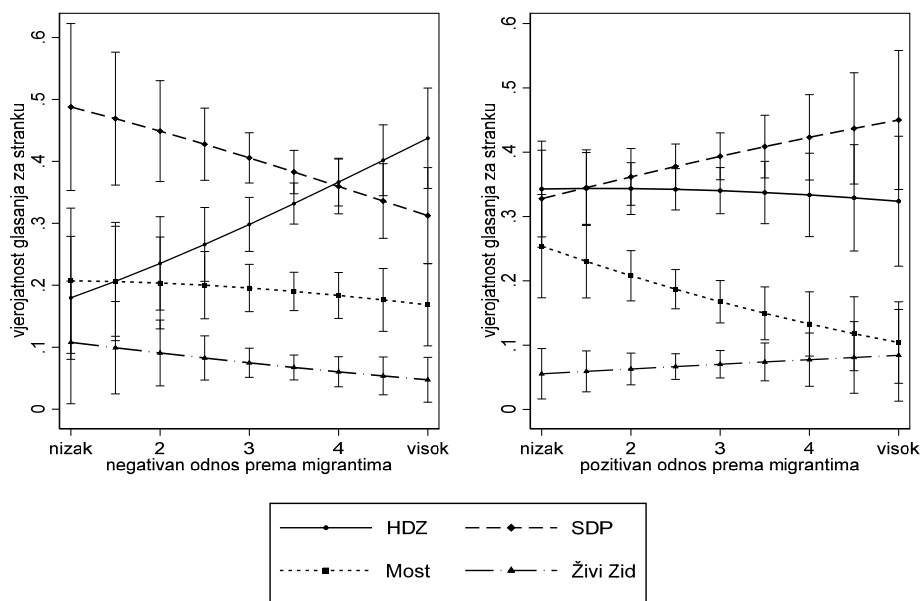
koje onda logično podrazumijevaju i negativan odnos prema migrantima kao jedan od elemenata protekcionizma. Nasuprot tome, preferencija za liberalnu i otvorenu ekonomiju, te pozitivna procjena stanja ekonomije mogu se vezati uz odsutnost straha od konkurencije, uključujući i straha od migrantske radne snage.

Nadalje, socijalno liberalniji ispitanici i oni koji ne traže autoritarna rješenja u politici imaju znatno pozitivniji odnos prema migracijama od onih koji su skloniji autoritarnijim rješenjima u politici te koji su socijalno konzervativniji i nacionalno ekskluzivniji. Ako povežemo ovaj nalaz s nalazom da oni koji su skloni vjerovati drugim ljudima imaju pozitivan odnos prema migracijama, za razliku od onih koji nisu skloni vjerovati drugim ljudima, može se zaključiti da je odnos prema migrantima vezan s općenitim odnosom prema društvu, odnosno prema otvorenosti za razlike u društvu nasuprot preferenciji za njegovu uniformnost (Kalebić Maglica, Švegar i Jovković, 2018: 503-505). Činjenica da je religioznost vezana s negativnim odnosom prema migrantima potvrđuje ovaj nalaz.

Od ostalih nalaza vrijedno je spomenuti i vezanost povjerenja u institucije i zadovoljstva s demokracijom s migracijama. Iako su ove varijable manje važne, valja istaći da njihovi efekti ukazuju da ispitanici koji imaju pozitivniji odnos prema političkom sustavu i elitama imaju u prosjeku pozitivniji stav prema migracijama. Međutim, budući da je negativan odnos prema

Birači koji su imali izražen negativan odnos prema migrantima imali su gotovo dva puta veću vjerojatnost glasovanja za HDZ, odnosno Domoljubnu koaliciju, dok ista skupina ima istovremeno gotovo za trećinu manju vjerojatnost glasovanja za SDP, odnosno koaliciju Hrvatska raste. Vjerojatnost podrške Mostu i Živom zidu se neznatno smanjivala kako se povećavao negativan odnos prema migrantima

elitama i manji osjećaj političke efikasnosti vezan s pozitivnijim, odnosno manje negativnim, odnosom prema migrantima, ne možemo zaključiti da je odnos prema migracijama refleksija odnosa prema političkim elitama. Zapravo, ako pogledamo utjecaj percepcije vlastite političke efikasnosti i odnosa prema elitama možemo zaključiti upravo suprotno, da ispitanici koji ne vjeruju u svoju mogućnost utjecaja na politiku i imaju negativan odnos prema političkim elitama istovremeno imaju i pozitivniji odnos prema migrantima. Zadovoljstvo životom ima vrlo sličan utjecaj, pri čemu su oni koji su zadovoljniji vlastitim životom

Grafikon 3. Vjerojatnost glasanja za četiri stranke na parlamentarnim izborima 2015. godine ovisno o odnosu prema migrantima

Napomena: predviđene vjerojatnosti glasanja za četiri stranke izračunate su na temelju multinominalne logističke regresije koja uključuje sve varijable korištene u analizi prikazanoj u *Grafikonu 2*.

skloni imati negativniji stav prema migrantima, dok oni koji su nezadovoljniji vlastitim životom imaju pozitivniji odnos prema migrantima. Međutim, ako povežemo ovaj nalaz s prethodnim, možemo pretpostaviti da postoji općenito veće nezadovoljstvo stanjem ekonomije i politike kod ispitanika koji su istovremeno skloniji tržišnoj ekonomiji i socijalnom liberalizmu, te da se ovaj nalaz zapravo prije svega temelji na relativnoj percepciji ispitanika.

Odnos prema migrantima u velikoj mjeri oblikuju čimbenici koji se mogu povezati s osjećajem kulturalne i ekonomske prijetnje, odnosno njihovim korelatima. Iz rezultata analize vidljivo je da je pozitivan stav prema migrantima vezan uz optimističnije viđenje ekonomije i uz pozitivno viđenje tržišta. Istovremeno, vidljivo je da je negativan stav prema migrantima vezan uz negativnu percepciju stanja ekonomije i sklonosti ekonomskom protekcionizmu

Migrantska kriza i izborna ponašanje na izborima 2015. godine

Premda migrantska kriza nije bila važan čimbenik na izborima niti u izbornoj kampanji za parlamentarne izbore 2015. godine, *Grafikon 3* pokazuje da su postojale prilično izražene podjele među biračima lijevih i desnih stranaka u odnosu prema migrantima. Birači koji su imali izražen negativan odnos prema migrantima imali su gotovo dva puta veću vjerojatnost glasanja za HDZ, odnosno Domoljubnu koaliciju, dok ista skupina ima istovremeno gotovo za trećinu manju vjerojatnost glasanja za SDP, odnosno koaliciju Hrvatska raste. Vjerojatnost podrške Mostu i Živom zidu se neznatno smanjivala kako se povećavao

negativan odnos prema migrantima.

Nasuprot tome, promjena u pozitivnom odnosu prema migrantima ne utječe znatnije na promjenu u vjerojatnosti podrške HDZ-u. Međutim, vjerojatnost glasanja za SDP i Živi zid osjetno raste kako se povećava pozitivan odnos prema migracijama, i to za gotovo trećinu. Vjerojatnost glasanja za Most se s druge strane smanjuje za više od pola kako raste pozitivan odnos prema migrantima. Međutim, valja istaknuti da veličina standardnih grešaka kod procjena vjerojatnosti glasanja za pojedine stranke pokazuje veliku raspršenost birača, odnosno da su linije koje pokazuje *Grafikon 3* zapravo prosječne vrijednosti dosta raspršene distribucije vjerojatnosti.

Zaključak

Ukupna slika koja proizlazi iz ove analize pokazuje da birači u doba migrantske krize 2015. godine pretežno ne vide migrante kao čimbenik koji može pozitivno utjecati na hrvatsko društvo, te da mogući pozitivan utjecaj može doći samo ako migranti ni na koji način ne predstavljaju rizik za hrvatske građane. Istovremeno, građani su bili podijeljeni oko pitanja treba li otvoriti granicu i biti otvoren prema migrantima općenito ili ne.

Rad pokazuje i da odnos prema migrantima u velikoj mjeri oblikuju čimbenici koji se mogu povezati s osjećajem kulturalne i ekonomske prijetnje, odnosno njihovim korelatima. Iz rezultata analize vidljivo je da je pozitivan stav prema migrantima vezan uz optimističnije viđenje ekonomije i uz pozitivno viđenje tržišta. Istovremeno, vidljivo je da je negativan stav prema migrantima vezan uz negativnu percepciju stanja ekonomije i sklonosti ekonomskom protekcionizmu. Isto tako, otvorenije viđenje društva, naglasak na demokratičnosti u politici te veće povjerenje u druge vezani su s pozitivnim gledanjem na

migrante, dok su preferencija za uniformnije društvo, autoritarnija rješenja u politici i nepovjerenje prema drugima vezani uz negativno viđenje migranata.

Ova struktura stavova se donekle prelila u stranačke preferencije, iako se ne može reći da su birači izbornom mobilizirani stavom prema migrantima. Međutim, struktura stavova prema migrantima, njihova korelacija s navedenim varijablama, te naznake da se birači lijevih i desnih stranaka u stanovitoj mjeri razlikuju u odnosu prema migrantima može predstavljati osnovu da se to dogodi u budućnosti, naravno, pod uvjetom da se postojeća struktura stavova održi i da politički poduzetnici uspiju mobilizirati birače oko pitanja migracija, da uspiju pitanje migracija uklopiti u postojeću strukturu ideoloških i simboličkih rascjepa, te uspiju uvjeriti birače da je ovo pitanje važnije od ostalih.

Literatura

- Baričević, Vedrana (2015) Izbjeglička i migracijska pitanja kao izvor trajne krize Europske unije: neuspjeh europskih politika azila i migracija. *Političke analize* 6 (23): 3-14.
- Esterajher, Josip (2015) Iskustva zbrinjavanja prognanika i izbjeglica i suvremena izbjegličko-migrantska kriza u Hrvatskoj. *Političke analize* 6 (23): 15-22.
- Gregurović, Margareta; Kutli, Simona i Župarić-Iljić, Drago (2016) Attitudes towards Immigrant Workers and Asylum Seekers in Eastern Croatia: Dimensions, Determinants and Differences. *Migracijske i etničke teme* 32 (1): 91-122.
- Kalebić Maglica, Barbara; Švegar, Domagoj i Jovković, Mario (2018) Odnos osobina ličnosti, efekta okvira i stavova prema migrantima. *Društvena istraživanja* 27 (3): 495-517.
- Kallius, Annastiina; Monterescu, Daniel i Rajaram, Prem Kumar (2016) Immobilizing mobility: Border ethnography, illiberal democracy, and the politics of the "refugee crisis" in Hungary. *American Ethnologist* 43 (1): 25-37.
- Mustapić, Marko i Balabanić, Ivan (2018) "Mjesto sjećanja" ili izborna kampanja? Analiza sadržaja hrvatskih medija prije parlamentarnih izbora 2015. *Društvena istraživanja* 27 (3): 431-451.
- Rogelj, Boštjan (2017) The Changing Spatiality of the "European Refugee/Migrant Crisis". *Migracijske i etničke teme* 33 (2): 191-219.
- Speer, Benedikt (2018) External and Internal Effects of How Austria Has Handled the Refugee Crisis. *Hrvatska komparativna javna uprava* 18 (2): 247-268.
- Šram, Zlatko (2010) Etnocentrizam, percepcija prijetnje i hrvatski nacionalni identitet. *Migracijske i etničke teme* 26 (2): 113-142.
- Župarić-Iljić, Drago i Gregurović, Margareta (2013) Stavovi studenata prema tražiteljima azila u Republici Hrvatskoj. *Društvena istraživanja* 22 (1): 41-62. ■